

Mladen S. Milinković
Nezavisni istraživač
Bosna i Hercegovina

ODNOS VJEČNOG I ISTORIJSKOG U ISTORIJI FILOZOFIJE

U ovom radu autori će se baviti onim suštinskim filozofskim problemima koji zasigurno određuju njen pravac i poziciju u unutarstvjetkim zbivanjima. Filozofija jeste stanje duha čovjeka koji teži da dokuči istinu. Sve nauke teže, tj. imaju svrhu da dosegnu istinu. Filozofija, kao što je poznato, nije nauka, ali njen cilj takođe je istina. U ovom radu ukazaće se na suštinsku razliku između filozofije i nauke i posebnih problema prema kojim se one odnose. Potom, govorićemo o filozofiji i njenoj istoriji, o nužnosti razlikovanja ovoga dvoga kako bi se stvorila jasna slika i predstava u konkretizovanju njihove problematike. Autori ističu i to da u suštini svi problemi nastaju iz nerazumijevanja onog što filozofija jeste i što je predmet istorije filozofije, odnosno postavlja se pitanje – kako možemo razumjeti istoriju filozofije ako ne razumijemo ono što filozofija zaista jeste. S tim u vezi, autori će u radu obrazložiti, tj. postaviti kao centralnu temu jaz između filozofije koja traga za onim vječnim i posebnim i filozofije koja se otkriva u vremenu, tj. kao ono što izrasta iz vremena i koje se samo u vremenu razumije. Shodno tome, autori će se pozabaviti Koplstonovom philosophia perennis i Hegelovim shvatanjem razvića konkretnog.

Ključne riječi: filozofija, istorija, nauka, istina, philosophia perennis

* danijela.milinkovic@ff.ues.rs.ba

„...Usred mena filozofija treba da dokaže potrebno napredovanje prema istini“ (Diltaj, 1997, str. 179). „Jer filozofija ima nameru da sazna ono što je nepromenljivo, večno, što je po sebi i za sebe. Njena svrha jeste istina“ (Hegel, 1970, str. 14).

Istorija je nauka koja proučava i istražuje prošlost društvenog razvitka i cjelokupne prirode, po opštoj svojoj definiciji. Dakle, istorija je kao i svaka druga nauka isključivo djelatnost čovjeka i služi čovjeku kao sredstvo da dođe do određenog saznanja, odnosno do „istinskog saznanja“. Stoga čovjek, koristeći se naukom, odnosno istorijskom naukom ili, u ovom slučaju, istorijom filozofije želi da dopre do onoga što zaista jeste, do samog bića, odnosno do istine. Budući da svaka nauka, ukoliko je nauka, teži da otkrije ono što je istinito, moramo primijetiti da, kako bismo razlikovali filozofiju od ostalih nauka, svaka pojedinačna nauka teži da otkrije istinu onoga konkretnog što proučava, a filozofija teži ka onom apsolutnom, tj. ka cjelovitoj istini. Svaka nauka se u svom pojmu odnosi na konkretnost predmeta kojim se bavi, npr. biologija je nauka o živim bićima, geografija je nauka o površini zemlje, itd. Dakle, pojedinačne nauke se bave određenim predmetom koji ih interesuje. Za filozofiju ne možemo reći da se bavi nečim konkretnim kao što je slučaj za pojedinačne nauke.

Filozofija je složen pojam koji u sebi sadrži pojmove koji su duhovne prirode i odnose se na duhovnu sferu bivstvovanja čovjeka. Ona nije nauka u tom smislu u kojem se nauka predstavlja, ona je stanje u kojem prebiva duh čovjeka. Ona ne posjeduje opšte karakteristike koje čine jednu nauku, kao što su konkretnost i egzaktnost, metode, itd. Ne koristi se jasnim, konkretnim i specijalizovanim metodama za određenu oblast bivstvjućeg. Ona je ljubav prema mudrosti, težnja ka mudrosti, tj. ljubav prema istinskom znanju, tj. ljubav prema istini, prema cjelini bivstvjućeg, prema onome što jeste.

Mada svi problemi počinju pitanjem: „Šta je to što jeste?“, primjećujemo da nauka nije kadra da nam, budući da se bavi samo dijelom cjeline, a ne cjelinom, kako smo pomenuli, da odgovor na to pitanje. Ističemo da je upravo filozofija ta koja može dati odgovor na ta pitanja. Čovjek je, dakle, biće koje ima potrebu da saznaje, da otkriva, odnosno čovjek ima potrebu konstantnog oslobađanja od neznanja, konstantno teži ka istinskom saznanju. Da bismo poznavali neku stvar, moramo je poznavati u cijelosti, a do cjeline stvari se dolazi naukom. Stoga je važno reći da upravo to što se čovjek služi naukom, govori o njegovoj nesavršenosti, odnosno o neznanju i nedostatku, jer razvoj nauke i njena nužnost, u stvari, otkriva nesavršenost i neznanje, tj. mi naukom otkrivamo i dolazimo do saznanja, a onoga trenutka kada saznamo, nauka nam više nije potrebna. Tako za naučnika ne možemo reći da je mudrac, on je naučnik, on otkriva, saznaje, a mudrac zna, i to je suštinska razlika između naučnika i filozofa. Filozofija se doseže, ona

je iznad sfere naučnog, odnosno prevazilaženjem nauke dolazi se do filozofije, tj. do same mudrosti, do istine.

S pravom možemo reći da je svrha filozofije istina. Mada je istina, po sebi, veoma kompleksno pitanje i zadire u samu srž ontološkog problema, stoga se i nameće pitanje – šta je istina. Jer kada bismo znali šta je istina, ne bismo više postavljali pitanja i prevazišli bismo sve probleme. Za istinu mogli bismo reći da je u sferi bića, u sferi onoga što jeste, odnosno onoga što kao takvo jeste, parmenidovski rečeno, što ne može biti drugačije, jer jeste. Takođe, za istinu možemo reći da ona u stvari ishodi iz bića, da o njemu kazuje i da ga kao takvog otkriva. Ona, dakle, može da ishodi iz onoga što je cijelo istina, što je nepromjenjivo i vječno, što odolijeva vremenitosti i bilo kakvoj promjenjivosti. Istina je nužno jedna i jedinstvena. Upravo ljubav i saznanje takve istine, jeste filozofija. Nadalje, nameće se pitanje kako je moguće čovjeku koji je konačno, ograničeno biće, spoznati takvo nešto. Sa naučnog aspekta to i nije moguće, jer ne postoje materijalni dokazi za nešto vječno i prolazno. Takođe, tako nešto ne može se spoznati razumom, iskustvom i čulnim opažanjem, nego isključivo neposredno duhom¹. Stoga filozofija nije pristupačna svakom čovjeku i malo je onih u istoriji čovječanstva koji su imali privilegiju da spoznaju istinu, tj. da ljube mudrost, da se nazovu filozofima. Upravo nam istorija filozofije otkriva te ljude i specifičnost filozofskog mišljenja i djelanja. Ona iznosi činjenice na koje nauka ne bi trebalo da se ogлуši, jer su filozofi bili živi ljudi koji su dali ogroman doprinos, kako čovječanstvu uopšte tako i nauci. Ti ljudi, u stvari, i čine kulturni i duhovni napredak čovječanstva.

Dakle, istorija filozofije, na jedan izvjestan način, upućuje nas ka cjelini bivstvujućeg i upućivanjem na mudrace i njihova saznanja i domete u duhovnom sagledavanju stvari, ukazuje na mogućnost saznanja cijele istine. Istoriya je, dakle, stvar vremena i kazuje o onome što je prošlo i minulo u vremenu, isključivo je djelo čovjeka i ima za svrhu da pokaže put čovjekovog uspinjanja ka istini u vremenu. Stoga, istoriju filozofije ne smijemo poistovijetiti sa filozofijom, tj. istorija filozofije nije filozofija, ona samo otkriva, tj. kazuje o njoj. Hajdeger u prilog tome ističe:

¹ Kada kažemo „neposredno duhom“, tu se misli na ideje koje se rađaju unutar našeg duha bez djelovanja spoljašnjih faktora (npr. kao Sokratov dajmonijum, kao Heraklitov logos, i sl.). Međutim, naučno mišljenje temelji se na konkretnim, egzaktnim činjenicama, dok filozofsko mišljenje treba da bude oslobođeno bilo kakvog mjerljivog instrumenta. Slično ovome tumačenju, možemo navesti Hegelovo tumačenje: „U filozofiji je misao, opšte kao sadržina ta koja predstavlja sve biće. Ta opšta sadržina mora da se odredi; (...) Te će odredbe biti pre svega neposredne, opšte mora da se shvati kao nešto što beskonačno određuje samo sebe“ (Hegel, 1970, str. 80).

Pogrešnim tumačenjima, kojima je filozofija stalno opsednuta ide pak na ruku najčešće ono čime se i poneki, kao što smo mi, bave, dakle, preko profesora filozofije. Njihov uobičajeni, a i opravdani, i čak korisni, posao je to da pruže izvesno obrazovanju shodno poznavanje filozofije koja se do sada pojavila. Onda to izgleda tako da je samo to filozofija, dok je to u najboljem slučaju samo filozofijska nauka (Hajdeger, 1997, str. 22).

Stoga i treba ukazati na razliku između filozofije i istorije filozofije i ukazati na bitnost razlikovanja ovoga dvoga za suštinsku spoznaju onoga što filozofija zaista jeste, tj. onoga što istorija filozofije ima za cilj. Naročito u današnje vrijeme skoro da se i ne pravi razlika između ovoga dvoga, jer upravo nemogućnost današnjeg čovjeka da dosegne do sfere onog nadnaučnog, tj. filozofskog, navodi čovjeka da, koristeći se istorijom filozofije, želi da i samu filozofiju učini naučnom, tj. činjeničnom, pristupačnom svakom čovjeku i praktičnom. Tim činom, u stvari, dolazi se do konfuzije u razumijevanju onoga šta filozofija zaista jeste i dovodi se u pitanje i sama mogućnost saznanja onoga šta ona jeste. Tu dolazimo do neophodnosti potrebe za istinskim razumijevanjem pojmova kako bismo mogli istinski saznati ono na što se oni odnose i šta oni predstavljaju.

Takođe, istorija filozofije ne otkriva istinu, niti se bavi pitanjem istine, ona predstavlja čovjekovo kretanje, razmatranje i razumijevanje istine u različitim vremenskim epohama. Dok je sama filozofija ta koja traži i saznanje istinu i o njoj svjedoči, tj. u njoj obitava i stoji. U prilog tome Horhe Grasija ističe:

Ali istorija filozofije se pre bavi onim što su filozofi iz prošlosti mislili o konačnoj prirodi univerzuma i njegovih delova, *nezavisno od toga* da li je to što su oni mislili istinito ili lažno. Iskazi čijom se istinosnom vrednošću istoričari filozofije bave jesu iskazi koji opisuju ono što su filozofi iz prošlosti verovali (Grasija, 2002, str. 124).

Filozofija je, dakle, nezavisna od istorije filozofije, odnosno da bismo bili filozofi, tj. da bismo ljubili mudrost, nije potrebno niti je nužno poznavati istoriju filozofije, jer npr. ako je nužno poznavati istoriju filozofije da bismo bili filozofi, onda Tales nije bio filozof i mnogi drugi. Mada, da bismo bili istoričari filozofije, nužno je da budemo filozofi. Iako nije nužno baviti se istorijom filozofije da bismo bili filozofi, njeno razmatranje i istraživanje korisno je kako bismo stekli uvid u duhovni razvoj čovječanstva i domete filozofskog mišljenja. Toga je, zasigurno, bio svjestan i Aristotel, koji je konkretizovao, na neki način utvrdio filozofske discipline i tim činom, možemo reći, počinje njena istorija. Takođe, može se primijetiti da zvanična istorija filozofije nije u mogućnosti da u potpunosti predstavi filozofska djela i filozofska dostignuća. Na formiranje i oblikovanje istorije filozofije,

bar ove kojom se mi bavimo, vršeni su mnogi uticaji, politički, kulturni, vjerski, itd. Imajući u vidu sve navedeno, kao i lična shvatanja, utiske i pobude onih koji su pisali istoriju filozofije, moramo imati na umu da se ne smijemo u potpunosti pouzdati u iznesene teorije. Pored toga, mnogi autori istorije filozofije, kao i epohalnih djela u filozofiji nisu doživjeli svoj puni procvat. U prilog tome Diltaj ističe:

Rukopise osoba – izvrsnih duhova, koje je njemačka proizvela od vremena humanizma i reformacije, najvećim delom je uništilo zanemarivanje koje je vladalo u odnosu prema njima. Ono što se održalo od njih, rasuto je po celoj nemačkoj, i nalazi se u posedu javnih biblioteka i privatnih lica. Postoji opasnost da se i dalje nastavi gubljenje onoga što poseduju privatna lica. To stanje je nesnošljivo (Diltaj, 1997, str. 177).

Nasuprot tome, istorija filozofije nas pobuđuje i podstiče da se bavimo filozofijom, da budemo filozofi. Stoga je, pretpostavljamo, istorija filozofije jedan od mogućih puteva ka istini, odnosno ka filozofiji.

KOPLSTONOVA PHILOSOPHIA PERENNIS I RAZVIĆA KONKRETNOG KOD HEGELA

Moglo bi se reći da danas živimo u vremenu u kome imamo veliku prednost u odnosu na ljude iz prošlosti, kao što će vjerovatno imati i oni koji budu živjeli poslije nas. Mi danas imamo veću mogućnost da sagledamo cjelinu dosadašnjeg mišljenja i da damo jedan jasniji i istinitiji sud o istoriji filozofije na osnovu uvida u dosadašnji razvoj mišljenja.

Tako stičemo utisak da se u različitim vremenima i u različitim vremenskim epohama istorija filozofije posmatrala i tumačila na različite načine, odnosno nema jasne slike ni definicije šta je u stvari istorija filozofije. Naime, primjećujemo da nema ni jasne slike o tome šta filozofija zaista jeste. Iz tog razloga vjerovatno i proističu svi problemi vezani za njeno tumačenje, odnosno iz različitog razumijevanja i shvatanja onoga šta filozofija zaista jeste, došlo je do različitih tumačenja i shvatanja istorija filozofije. Postavlja se pitanje: ako ne razumijemo šta filozofija zaista jeste, kako onda možemo razumjeti njenu istoriju. Isto tako: možemo li govoriti o istini ako ne znamo šta je istina. Vjerovatno je to uzrok kraha mnogih teorija koje su važile kao istine, pa su potom pobijane. Postoji mnoštvo različitih teorija i tumačenja kako same filozofije tako i istorije filozofije i njihovog međusobnog odnosa. Grasija u prilog tome navodi: „Svaki ozbiljan pokušaj da se razume šta istorija filozofije može da pruži filozofiji mora započeti putem razumevanja ovoga odnosa, što jasno pokazuje sve veća i veća literatura o ovom predmetu“ (Grasija, 2002, str. 123). Naime, iz nerazumijevanja

same filozofije dolazi do poremećaja odnosa prema njoj, što u stvari i uzrokuje i sve ostale probleme. Grasija ističe:

S obzirom na odnos filozofije i njene istorije, filozofi usvajaju dva ekstremna i sukobljena stanovišta. Prvo poriče da među njima postoji ili treba da postoji bilo kakav odnos. Drugo ide za tim da odnos između filozofije i njene istorije predstavi kao nužan (Grasija, 2002, str. 123).

Takođe, postoji i jaz između onoga vremenitog i vječnog u istoriji filozofije. Da li filozofija teži ka onoj apsolutnoj istini koja je izvan vremena ili se ona spoznaje u vremenu kao jedan produkt vremena koji je gradi i izgrađuje i koji teži i napreduje ka istini, odnosno javlja se jaz između onog apstraktnog i konkretnog koje se, u stvari, na neki način pokušava izmiriti. Na primjer, mi apstrahujemo istinu, ili je shvatamo kao ono vječno, konstantno i neprolazno, kao ono jedno koje uvijek jeste, nešto što ne podliježe uticaju vremena i što samim tim nije istorično. S druge strane, istorija je nešto što je fakt, nešto što postoji i tu se nameće pitanje: da li u istoriji ima istine, mada je istina da istorija postoji. Hegel u prilog tome navodi:

Međutim, istorija pripoveda o takvim stvarima koje su u jedno vreme postojale, dok su u drugo doba iščezle, pri čemu su bile prisutne nekom drugom stvari. Pođemo li od toga da je istorija večita, onda ona ne spada u oblast onoga što je prolazno i nema nikakve istorije. Ali, ako ima istoriju, a istorija se sastoji u tome šta nam izlaže niz minulih oblika saznanja: onda se u njoj ne može naći istina, jer istina nije nešto minulo (Hegel, 1970, str. 14).

Ovo je, dakle, jedan suštinski problem koji se nameće ukoliko filozofiju posmatramo kroz prizmu istorije filozofije. Ovaj problem se javlja kada se filozofija teži obuhvatiti razumom, tj. učiniti pristupačnom i naučnom, odnosno da se iz perspektive vremenskog, na jedan naučni način, pokuša shvatiti i objasniti apstraktno i vječno. To se može vidjeti na primjeru istoričara filozofije, kao što su Koplston i Hegel, koji su, svaki na svoj način, ostavili svojevrsan pečat kada je ova problematika u pitanju.

Kod Koplstona vidimo da on svoju istoriju filozofije predstavlja kao filozofiju perenis (*philosophia perennis*), odnosno kao vječnu filozofiju. On, dakle, vječnu filozofiju sagledava iz perspektive vremena i kaže: „To da je *philosophia perennis*, ja uopšte ne želim da osporim. Pa ipak, ona nije pala iz neba, već izrasta iz prošlosti“ (Koplston, 1988, str. 38). On ne sagledava filozofiju kao nešto što traga za onim što je oduvijek i što je prije svega, čak i vremena, onim što je prvo i nužno da nešto bude, ona, dakle, *izrasta iz prošlosti*. Međutim, ona se ne vezuje za neko određeno vrijeme, tj. ne zatvara se u neki sistem koji je uslovljen određenim vremenskim periodom, nego ostaje otvorena za sva vremena, obuhvatajući uvijek otvorena pitanja i uvide u filozofske probleme. Za Koplstona se, dakle, kroz promjenu vremena

uspostavlja kontinuitet istorije filozofije kroz istoriju problema koji se uvijek iznova vraćaju. Za njega, istine u filozofiji nisu utvrđene i jednom zauvijek date, one u sebi sadrže jedinstvo svoga razvoja, koje ne proizlazi niti iz jednog posebnog oblika filozofije, nego to jedinstvo jeste ono što omogućava svakom posebnom obliku filozofije da bude upravo kroz ta pitanja koja se uvijek iznova vraćaju. „Istina, izučavanje istorije filozofije može da dovede do skeptičkog stava, ali mora da se primeti da činjenica nizanja sistema jednog za drugim ne dokazuje da je bilo koja filozofija pogrešna“ – ističe Koplston (Koplston, 1988, str. 39). Za njega, nijedna se filozofija ne može potpuno shvatiti ukoliko se ne sagledava u svom istorijskom razvoju i u sklopu drugih sistema. „Zaista, kako može da se razume šta je Platon hteo da kaže ili šta ga je navelo da kaže to što je rekao, ukoliko se ništa ne zna o Heraklitovoj, Parmenidovoj i Pitagorinoj misli?“ – primjećuje Koplston (Koplston, 1988c, str. 40). Dakle, za Koplstona istorija filozofije predstavljena je kao vječna filozofija ili filozofija perenis, koja se razumijeva kao jedan kontinuitet vječnih istina, tj. filozofija koja ne skončava u jednom određenom filozofskom sistemu koji predstavlja apsolutnu istinu, nego ostaje otvorena za sva vremena. Tu se svaki filozofski sistem sagledava u svojim „istorijskim okolnostima i odnosima“ (Koplston, 1988, str. 43). Takođe, važno je istaći Koplstonovu misao prema kojoj „istorija filozofije prikazuje čovjekovo traganje za istinom preko diskurzivnog uma“ (Koplston, 1988, str. 41). Koplston smatra kako ta uvijek otvorena pitanja i njihova razmatranja ne bi beskonačno trajala, ona se osiguravaju u nalaženju uzroka svega postojećeg, koje je, po njemu, Bog. Bog, kao takav, ne dovodi u besmisao čovjekova nastojanja da dopre do istine tragajući na ovaj način za njom, on određuje njegov „pravi zadatak i svrhu“. On smatra da Bog po svojoj milosti može da otkrije vječnu istinu čovjeku, ali takođe dopušta i da se ona diskurzivno razvije. Koplston se, dakle, opredijelio za ovo drugo. On ne predstavlja istinu kao nešto apstraktno koje je nadvremeno i po sebi nepromjenjivo i vječno, kako smo već govorili, on je pokazuje konkretno u pojedinačnim kontinuiranim filozofskim sistemima, koje predstavlja kao pojedinačne istine koje u sebi sadrže ono potencijalno jedinstvo koje im omogućava da se uvijek iznova razvijaju.

Što se tiče Hegela, on je na jedan svojstven način riješio problem istorije filozofije, kada je njena postojanost u pitanju, u odnosu prema onom vječnom. Hegel predstavlja filozofiju i njenu istoriju kao jedan sistem u razviću, odnosno pravi razliku između unutrašnje i spoljne istorije filozofije ili filozofije po sebi i za sebe. Gadamer primjećuje da, kada je pitanju razmatranje Hegelove tvrdnje, „duh sebe zna kao istorijski duh“ (Gadamer, 2003, str. 173), te dalje kaže: „On je priznao da istorija duha pripada samoj suštini njegovog pojavljivanja i da pojavljivanje duha može biti samo istorijsko“ (Gadamer, 2003, str. 175).

To je po sebi duh, sadržina koja se još ne poznaje, a da bi se poznala, ona mora da bude za sebe, tj. da se pojavi i vrati u sebe kao samosvijest. Tek tada duh postaje sebe svjestan, sa čim u stvari i počinje filozofija, koja je jedino moguća kao istorija, odnosno istorija filozofije jeste jedno kretanje duha ka samom sebi, pojavljivanje u vremenu, kao mogućnost da duh pozna sebe, što je Hegel predstavio kao razviće konkretnog.

Hegel navodi: „Ono što je po sebi mora za čoveka da se opredmeti, da postane svesno: ono tako postaje za čoveka“ (Hegel, 1970, str. 25). Prema Hegelu, filozofija je „neprijatelj apstraktnog“, ona nas, dakle, „vraća konkretnom“. To konkretno je ono što treba da se opredmeti, tj. da se pojavi da bi se poznalo. Po njemu, to konkretno jeste ideja: „Tako je ideja po svojoj sadržini u sebi konkretna, kao i po sebi, a isto tako interes je da za nju bude spolja ono što je po sebi“ (Hegel, 1970, str. 28).

Dakle, ljudski um odnosi se na ono konkretno, u ovom slučaju na ideju, koja je jedinstvo opštih odredbi. Te opšte odredbe postaju konkretne u ideji koja ih objedinjuje kako bi postale predmet mišljenja, one nužno moraju da se razviju. To je razviće jedno kretanje koje polazi od te ideje, tj. od tog konkretnog i vraća se u sebe kao sebe svjesno, tj. samosvijest. Istorija je, dakle, jedno „kretanje konkretnog“. Razviće je ono potencijalno, koje omogućava kretanje konkretnog, tj. omogućava istoriju, odnosno ono je sama istorija. Po njemu, razviće konkretnog jedan je rezultat kretanja, koje kao konkretno predstavlja jedan niz razvića koji se ne zamišlja pravolinijski do u beskonačnost, nego kao kružno. Hegel, dakle, predstavlja istoriju filozofije kao jednu cjelinu, odnosno istorijsko kretanje uvijek se posmatra u cjelini kako bi se mogli shvatiti svi elementi te cjeline. Ti elementi cjeline jesu dosadašnje minule filozofije koje izražavaju opšti princip svoga vremena i koje nastavljaju da žive u svom principu i kada prođe vrijeme u kom su nastale. Hegel, dakle, gradi jedan sistem filozofije koji u sebi sadrži sve principe nekog vremena, a oni su, ukoliko su principi kao takvi – vječni. Istorija filozofije, shvaćena na hegelovski način, ne bavi se nečim prošlim i minulim, već onim što je princip: „Iz toga izlazi shvatanje istorije filozofije po kome u njoj, mada je ona istorija, ipak nemamo posla sa nečim iščezlim“ (Hegel, 1970, str. 38).

Primjećujemo da su Koplston i Hegel izložili svoje shvatanje filozofije i istorije filozofije, doduše, svaki na svoj način, iz perspektive već poznatog razumijevanja vremena. Kod Koplstona primjećujemo da je on svoju istoriju filozofije izložio pravolinijski, odnosno ona „izrasta iz prošlosti“, dakle, počinje u vremenu i kreće se pravolinijski, što je tipično hrišćansko tumačenje i predstavljanje vremena. Međutim, Koplstonova filozofija perennis ne može se baš u potpunosti shvatiti kao hrišćansko tumačenje vremena, pošto u hrišćanstvu vrijeme nije vječno, ono je eshatološki izraženo, tj. sve što ima početak ima i svoj kraj, a vječno je ono što je bespočetno.

Hegelovo tumačenje istorije filozofije, kao kružno kretanje duha, može se sagledati iz klasičnog antičkog razumijevanja i predstavljanja vremena kao onog kružnog kretanja i vječnog vraćanja istog. S tim što je kod Hegela ovo „isto“, sadržano u početku kao „ništa“, koje treba da postane „nešto“, odnosno „apsolutno biće“. Tako različite filozofije za njega imaju tu zajedničku osobinu da predstavljaju filozofiju i na taj način se ostvaruje jedinstvo onog po sebi i za sebe u samokretanju duha koje se u okviru njegovog sistema završava apsolutnom filozofijom.

Gadamer navodi i gledište Rudolfa Hajma [Rudolf Haym], koji za Hegelovu filozofiju govori sljedeće:

Hegelova filozofija je predstavljala „opšte-priznat veliki filozofski sistem“. Nakon njega filozofija više ne postoji kao učenje o istini koje poseduje svetsko-istorijske razmere i težinu, nego samo kao akademski svet duhova koji ustaju iz mrtvih (svet kantovstva, hegelovstva itd.) ili kroz izuzetne pojave, kao što su bili Kjerkegor i Niče (Gadamer, 2003, str. 174).

Ovakvo stanje se dešava ukoliko filozofiju posmatramo kao istoriju filozofije i ukoliko je želimo učiniti naučnom i učiniti je zatvorenim sistemom, jer dolazimo do lišavanja sopstvenog duha da sagleda vrijeme i prilike u kojima se nalazi, te da dođe do istine iz perspektive sebe, zarobljavajući se u bespuća minulih teorija i takozvanih istina. Takođe, dolazi se do toga da se filozofski sistemi prihvate kao one apsolutne istine koje predstavljaju jedno dogmatsko učenje i ispovijedanje filozofije.

ZAKLJUČAK

Istorija filozofije, dakle, omogućava nam da sagledamo jednu istoriju filozofskih zbivanja i odnosa čovjeka prema svijetu i stvarima. U početku su se filozofi bavili istraživanjem kosmosa i kosmičkog poretka, ispitivali prve uzroke, dosegali do najviših vrhina.

Filozofija, kao što je poznato, upućuje na ljubav (što proizlazi i iz same etimologije riječi filozofija), te možemo primijetiti da je ljubav nešto što ne može ishoditi iz nečeg vještačkog, ljubav ne podliježe uticaju vremena i nema nikakav oblik promjenjivosti. Filozofija, dakle, može da ishodi samo iz bića koje je cijelo ljubav. Možemo li se onda oglušiti na jednu činjenicu kao što je ljubav koju ne možemo predstaviti kao neku stvar koja izrasta iz prošlosti i koju duh razumije istorijski. Primjećujemo da je ona u osnovi svega, da prožima sve i da je ona, u stvari, ta koja omogućava bivanje i postojanje uopšte. Ali, ljubav nije ono što mi treba da dosegamo kao filozofi, mi nju već imamo, ona je samo težnja koja nas pokreće.

Postoje principi koji održavaju kosmički poredak, ti principi omogućavaju život. Filozof kada posmatra svijet, primjećuje da je sve mudro

stvoreno i ustrojeno i ljubav prema toj i takvoj mudrosti koja stvara i ustrojava – jeste filozofija.

Svi sistemi i teorije koje su minule i za koje se smatralo da su opovrgnute nekom drugom teorijom ili većom isitnom, u stvari, nisu opovrgnute drugim teorijama i većim istinama, nego nisu mogle da odole duhu istine koji održava poredak svijeta. Stoga, filozofija je ta koja poznaje duh istine i koja mu se pokorava i u njemu obitava. Prema tome, filozof je onaj koji je istinoljubiv, koji traga za istinom i koji i sam postaje istina, jer ona iz njega, kao takvog, kazuje i otkriva, a istorija o tome svjedoči.

Literatura

- Diltaj, V. (1997). *Suština filozofije i drugi spisi*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Noví Sad.
- Gadamer, H. G. (2003). *Hegelova dijalektika*, Plato, Beograd.
- Grasija, Horhe, H. E. (2002). *Filozofija i njena istorija*, Filip Višnjić, Beograd.
- Hegel, G. F. V. (1970). *Istorija filozofije I*, Kultura, Beograd.
- Hajdeger, M. (1997). *Uvod u metafiziku*, Eidos, Vrnjačka Banja.
- Koplston, F. (1988). *Istorija filozofije I – Grčka i Rim*, BIGZ, Beograd.

Danijela I. Milinković
Mladen S. Milinković

RELATION OF THE ETERNAL AND HISTORICAL IN THE HISTORY OF PHILOSOPHY

Summary

In this paper, the authors will consider the essential philosophical problems, which certainly determine the direction and position of philosophy in the events within the world. Philosophy is the state of mind of a person striving to reach the truth. Since all sciences tend to reach the truth, i.e. their purpose is to uncover the truth, and since it is well known that philosophy is not a science, this paper will point out the essential difference between philosophy and science and specific problems they are related to. Moreover, the authors will talk about philosophy and its history, about the necessity of distinguishing the two in order to create a clear image and understanding their pertinent concerns. The authors also highlight that basically all the problems arise from the lack of understanding of what philosophy actually is and what the subject of the history of philosophy is. In other words, there is a question: how can we understand the history of philosophy if we do not understand what philosophy really is? In this regard, the authors will explain, i.e. consider as the central topic the gap between the philosophy of looking for eternal and specific and philosophy that is being revealed in time, something that grows out of time and can be understood only within the time. Consequently, the authors will consider Copleston's perennial philosophy and Hegel's concept of development of concrete.

Key words: philosophy, history, science, truth, philosophia perennis